

آیمان، حرکت به سوی محیط مسکونی / محمدعلی مناجاتی

مهاجرت به شهرها در پی نبود منابع لازم، هر دلیل دیگری و یا حتی بدون دلیل منطقی، صرفاً از روی کنجکاوی، خصوصاً در دهه چهل شمسی چهره‌ی شهرها را دگرگون کرد. این دگرگونی ضرورتاً در رفتارها و مناسبات خلاصه نشد. سیل افراد بیکار که به سمت کارهای یدی از کارگری ساختمان تا کار در کارخانه‌هایی که مشخصاً به نیروی کار ماهر و تحصیل کرده نیاز نداشتند کشیده شد و تامین نیروی کار موقت در آن دوره، اصلاحات ارضی از سوی و افول بخش کشاورزی در سویی دیگر، خصوصاً حاشیه‌ی شهرها را پر از خانوارهایی که عمدتاً از روستاها آمده بودند نمود که درک روشنی از شیوه‌ی خانه‌دار شدن نداشتند! این خانوارها به سرعت حلقه‌ی بیرونی شهرها را تشکیل دادند که هیچ زیرساختی در آنها دیده نشده بود. زمین‌هایی که شاید در طرح‌های توسعه‌ای و تفضیلی شهرها بودند اما لاقلاً نه برای چند دهه! سرعت این تغییرات به اندازه‌ای بود که غالباً مدیران شهری از آن عقب بودند. پیدایش خانه‌هایی با متراژهای کوچک و تنها عموماً سرپناه یا خوابگاه با مصالح ارزان قیمت و زمین‌هایی ارزان یا رایگان، زمینه‌ی ایجاد حاشیه‌نشینان در شهرها را به وجود آورد. به دنبال چنین وضعیتی شهرداری‌ها، زمین شهری و سایر نهادها دست به کار شدند تا از گسترش این پدیده جلوگیری کنند! اما آنها دیر جنبیده بودند و اصطلاحاً کار از کار گذشته بود. سالها بعد متاسفانه این نگاه به داخل شهرها هم تسری پیدا کرد! به جای اینکه مردمان حاشیه‌نشین در شهرها ادغام شوند و نوع زندگی را پذیرفته و با آن همراه شوند، این کج سلیقه‌گی در میان مدیران رواج پیدا کرد! آنها به جای ترمیم و بازسازی چنین خانه‌هایی شیوه‌ی ساخت خانه‌ها در داخل شهرها را با همان الگوی مردان حاشیه‌نشین اجرا کردند! خانه‌هایی که از روی اضطرار ساخته می‌شد. چهار دیواری‌هایی که فقط و فقط محلی برای خواب‌شبانه بودند و بس! قوطی کبریت‌هایی در کنار هم که نه تنها روح

انسان افسرده در چنبره ی ماشین و زندگی شهری را تسکین نمی داد بلکه به سوهانی برای جان او بدل شد. متاسفانه تولیدِ مجتمع های مسکونی با چنین رویکردی به شدت سرعت گرفت و آنچه در این معادله مغفول ماند پرداختن به محیطِ مسکونی بود!

فارغ از نگاه جهانی، آنچه در ایران معمول و مرسوم بوده، پرداختن به کوشک و حیاط در شکل اندرونی و بیرونی آن بوده؛ خانه به عنوان محلی برای آرامش، سکونت و قرار؛ بازیابی نیروی از دست رفته و احیاء آن برای فردا. اما آنچه در خانه هایی با ترازِ خوابگاه ساخته شد، نبودِ تمامِ آن چیزهایی بود که در خانواده ی ایرانی معمول بود! گرچه نمونه هایی از مجتمع های مسکونی با عطف به محیط های مسکونی در ایران برگرفته از مدل اکولوژیکی انسانی که محیط ساخته شده را به سان یک مجرای میان فردی و محیط فرهنگی-اجتماعی-طبیعی می دید، چون چهارصد دستگاه، نارمک، نازی آباد، هزار دستگاه و یا همین اکباتان وجود داشت و می توانست الگویی برای سازندگان در سالهای بعد بوده باشد، اما سیلِ بنیان کن مهاجران، خصوصاً روستاییان به شهرها اجازه ی هر نوع خلاقیت، تصمیم گیری و استراتژی را از مدیران گرفت. در این میان اما شاید نمونه ی مشخصِ تمرینی در ایجاد محیطِ مسکونی در کلانشهر تبریز را بتوان در مجتمع مسکونی کوی قدسِ فعلی متعلق به شرکت نفت سراغ گرفت که در محدوده ی بلافصلِ خانه ها، میدانچه، زمین بازی کودکان و ... بعنوان فضاهای عمومی استقرار یافته و زمینه ی افزایش تعاملات با ساکنین را فراهم نموده است. پرداختن به خانه با مشخصه ی مسکن متاسفانه در سالهای بعد از انقلاب نیز ادامه داشت! گرچه در دو سال بعد از انقلاب بالاترین میزان تولید مسکن، نزدیک به سیصد هزار واحد مسکونی تولید شد که هیچگاه در تاریخ بعد از انقلاب تکرار نشد، اما متاسفانه همان نگاه حاکم بر مسکن به دنبال پایین آمدن سلیقه در میان مردم و مدیران ادامه پیدا کرد و امروز شاهد ساخت مجتمع هایی مسکونی با کمترین فضای عمومی و محیط مسکونی هستیم. اما در جانی دیگر و خوشبختانه این مهم در دستور کار شرکت گروه سرمایه گذاری و به طبع آن شرکت های تابعه از جمله شرکت سرمایه گذاری مسکن شمال غرب بوده و امروز پرداختن به محیط مسکونی به عنوان فضایی برای تعاملات اجتماعی که جزء بلافصلِ زیستن در جامعه است جزء مهم ترین اولویت ها و ماموریت ها در ساخت مسکن خوب از جانب شرکت سرمایه گذاری مسکن شمال غرب تعقیب می شود. نمونه ی روشن این نگاه شاید در تمرینی جدی تر، مجتمع هزار واحدی آسمان است که با پرداختن به فضاهای عمومی و ایجاد محیط مسکونی زمینه ی شخصیت سازی برای شهر را با الگوی محله ای در جنوب شرقِ کلانشهر تبریز فراهم آورده است. همین نگاه خوشبختانه در بزرگ ترین پروژه ی بازآفرینی بافت فرسوده ی کشور -آیمان- نیز لحاظ شده، بگونه ای که با توجه به قدمت و پیشینه ی این منطقه از کلانشهر تبریز، امید می رود چنین نگرشی به تعمیق ارتباطات میان فردی و توسعه ی اجتماعی در این بخش از شهر کمک شایانی نماید.